

PL 71
Sajos
99870 Inari

Lausunto

11.11.2016

Sisäasiainministeriö

Lausuntopyyntönnö 1.9.2016/
hanketunnus SM061:00/2015

LAUSUNTO LUONNOKSESTA LAIKSI PELASTUSTOIMEN JÄRJESTÄMISESTÄ

Saamelaisten valtakunnallinen sosiaali- ja terveystoimen järjestö SámiSoster ry lausuu otsikossa mainitusta lakiluonnoksesta seuraavaa:

1. Lain valmistelu ja kuuleminen

Sisäasiainministeriön lausuntopyynnöstä ilmenee, että ministeriö ei ole pyytänyt lakiluonnoksesta lausuntoa yhdeltäkään saamelaisorganisaatiolta. SámiSoster yhdistyksen tiedossa ei myöskään ole, että ministeriö olisi lainvalmistelun aiemmassa vaiheessa kuullut asiasta saamelaistahoja. Yhdistys muistuttaa, että saamelaisten asemasta on säädetty Suomen perustuslaissa. Saamelaisia erityisesti koskevan perusoikeussäännöksen (PL 17.3 §) mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Säännös sisältää myös lakivarauksen säätää tarkemmin lailla saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisissa. Nykyisin asiasta säädetään saamen kielilaissa (1086/2003). Perusoikeussäännöstä täydentää saamelaisten hallinnollisten olojen järjestämistä sääntelevä perustuslain 121.4 §, jonka mukaan saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Tarkemmin itsehallinnosta säädetään laissa saamelaiskäräjistä (974/1994).

Jälkimmäisiin säädöksiin liittyen eduskunnan perustuslakivaliokunta on useaan otteeseen muistuttanut saamelaisten kuulemisen tärkeydestä erityisesti lainvalmistelun yhteydessä. Tästä esimerkkinä käyvät valiokunnan lausunnot 3/1993 vp, 8/1993 vp ja 30/1993 vp, joissa valiokunta on saamelaisten kuulemista eduskunnassa koskevaan sääntelyyn (ks. eduskunnan työjärjestyksen 37.2 §) viitaten korostanut kuulemisen tärkeyttä jo lakien valmisteluvaiheessa, siis ennen eduskuntakäsittelyä.

2. Saamelaisten kielellisten oikeuksien huomioiminen lakiluonnoksessa

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi ei löydy viittauksia saamelaisten kielellisten oikeuksien huomioonottamiseen. Lakiluonnoksen suhdetta perustuslakiin ja

säätämisyjärjestykseen käsittelevässä luvussa (s. 25) todetaan, että ehdotetulla lailla ei vaikuta olevan ”aitoja perusoikeuskytkentöjä.” Siinä yhteydessä mainitaan, että lähinnä kyseeseen tulisi sen arvioiminen, miten lakiehdotus suhteutuu kielellisten oikeuksien toteutumiseen (vrt. PL 17 §). Kun kielellisistä oikeuksista ja niiden toteuttamisesta on olemassa oma lainsäädäntönsä, joka on huomioon otettava myös ehdotettua laki sovellettaessa päädytään luonnoksessa ratkaisuun, että ehdotetun lain osalta ei ole olemassa erityistä perustetta niistä erikseen säätämiseen. Luonnoksessa viitataan tältä osin ilmeisesti myös saamen kielilakiin, vaikkei sitä ole erikseen siinä kohtaa mainittu.

SámiSoster yhdistyksellä on asiasta toisenlainen näkemys. Yhdistys katsoo, että ehdotetulla lailla on aito kytkentä aiemmin mainittuun saamelaisia koskevaan perusoikeussäännökseen. Voimassa oleva saamen kielilaki ei yksin riitä takaamaan saamelaisten perustuslaillisten kielellisten oikeuksien tosiasiallista toteutumista pelastustoimen käytännön tilanteissa. Tähän on syynä saamen kielilain luonne. Saamen kielilaki on säädetty yleisen kielilain tavoin silmällä pitäen oikeutta käyttää saamen kieltä viranomaisissa erityisesti hallintoasioiden käsittelyn yhteydessä. Lakia valmisteltaessa on ensisijaisesti ajateltu kertaluonteista ja lyhytkestoista asiointia jossakin hallintoviranomaisessa.

Pelastustoimen samoin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon alalla kielellisten oikeuksien turvaamisessa ei ole kuitenkaan kyse niinkään ”asioimisesta viranomaisissa”, vaan mahdollisuudesta saada apua, hoitoa ja huolenpitoa omalla kielellään ja omaan kulttuuriinsa mukautetusti sekä käyttää näissä vaikeissa elämäntilanteissa omaa kieltään. Tähän kysymykseen liittyy myös kulttuurisen ymmärryksen tarve kun käsiteltävät asiat ovat usein hyvin henkilökohtaisia ja toisinaan vaikeasti sanoiksi puettavia. Avun ja tuen saanti perustuu pääosin kielelliseen vuorovaikutukseen, jolloin saamelaisen asiakkaan tai potilaan pitää yhtäältä tulla ymmärretyksi oikein saadakseen tarvitsemaansa apua ja toisaalta hänen on ymmärrettävä palvelun antajan kieltä ymmärtääkseen sen, mitä hänelle kerrotaan. Näissä tilanteissa tulkin käyttäminen - mihin saamen kielilain mukaiset oikeudet viime kädessä nojaavat - saattaa tuntua asiakkaan mielestä hyvin kiusalliselta. Tulkkauksen järjestäminen pelastustoimen tilanteissa on muutoinkin mahdoton tehtävä ja sitä paitsi luonnoton tapa toteuttaa potilaan kielelliset oikeudet.

Puheena olevassa asiassa on viime kädessä kyse saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien toteutumisen turvaamisesta muihin väestöryhmiin nähden yhdenvertaisesti pelastustoimessa. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden tulisi toteutua myös käytännön tasolla. Sitä edellyttää myös perustuslain säännös (22 §) perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamisesta (ks. HE 309/1993 vp, s. 75). Pelastustoimen järjestämislakiluonnoksen yhteiskunnallisia vaikutuksia koskevassa luvussa (s. 10 – 11) todetaan, että ehdotuksella ei arvioida olevan ainakaan heikentäviä vaikutuksia yhdenvertaisuuteen tai tasa-arvoon. Yhdistys ei ole tästä asiasta yhtä vakuuttunut, vaan katsoo, että tätä näkökulmaa olisi lain valmistelussa huolellisemmin tarkasteltava. Sitä paitsi uutta lainsäädäntöä valmisteltaessa pitäisi

lähtökohdaksi aina ottaa tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edelleen kehittämisen eikä tyytyä olemassa olevan tilanteen ylläpitämiseen, vaikka se olisikin tyydyttävällä tasolla.

3. Raja-alueyhteistyön turvaaminen

Pelastustoimeen liittyvä valtakuntien rajat ylittävä yhteistyö on toiminut varsin hyvin Utsjoen ja Enontekiön kuntien alueella. Siinä yhteydessä on ollut luontevaa ottaa paikallisiin olosuhteisiin soveltuvasti huomioon saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset tarpeet. Yhdistyksen mielestä lakiuudistuksella ei saisi ainakaan heikentää tämän yhteistyön edellytyksiä, vaan päinvastoin pyrkiä edelleen kehittämään niitä oikeudellisin, hallinnollisin ja rakenteellisin keinoin.

4. Yhdistyksen esitys

SámiSoster ry esittää edellä selostettuun viitaten, että sisäasiainministeriö

selvittää erikseen saamelaisten asemaan ja heidän perustuslaillisten oikeuksien toteuttamiseen liittyvät erityiskysymykset kyseisessä lakiuudistuksessa yhteistyössä keskeisten saamelaistahojen kanssa. SámiSoster ry, jolla on muun ohessa saamelaisalueen pelastustoimeen liittyvää ruohonjuuritason asiantuntemusta on valmis osallistumaan tähän selvitystyöhön ja antamaan sen hyväksi kaiken asiantuntemuksensa.

Kun pelastustoimen järjestämislaki liittyy vireillä olevaan sote- ja maakuntauudistukseen, yhdistys liittää tähän lausuntoonsa aiemmin kuluvana vuonna sosiaali- ja terveysministeriölle antamansa lausunnot mainitusta uudistuksesta. Niissä on perusteellisemmin käsitelty saamelaisten oikeusasemaan liittyviä kysymyksiä.

Vt. puheenjohtaja

Pekka Aikio

Vt. toiminnanjohtaja

Ristenrauna Magga

Liitteet: 2 kappaletta

Lausunto on hyväksytty ja allekirjoitettu sähköisesti 11.11.2016.